

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA MILLIY TADQIQOTLAR:

DAVRIY ANJUMAN

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

МЕНДЕЛЕЕВ ДМИТРИЙ ИВАНОВИЧ
(1834-1907)

2022

FEVRAL

№37

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

www.taqiqot.uz
www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
17-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-17**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-17**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 37-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 28 февраль 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 9 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Ёшлар ишлари агентлиги ҳузуридаги ёшлар муаммоларини ўрганиш ва истиқболли кадрларни тайёрлаш институти)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ФИЗИКА-МАТЕМАТИКА ФАНЛАРИ ЮТУҚЛАРИ

1. Babadjanov Azamat Kadamovich, Polvanova Laylo Yuldoshovna
МАТЕМАТИКА DARSLARIDA YOSHLARDA YUKSAK MA'NAVIY AHLOQIY
QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDA AL-XORAZMIY ILMIY MEROSIDAN
FOYDALANISH.....7

ФИЗИКА-МАТЕМАТИКА ФАНЛАРИ ЮТУҚЛАРИ

МАТЕМАТИКА ДАРSLARIDA YOSHLARDA YUKSAK MA'NAVIY AHLOQIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDA AL-XORAZMIY ILMIIY MEROSIDAN FOYDALANISH

Babadjanov Azamat Kadamovich

XVXTXQTMOHM o'qituvchisi

Telefon: +998 (97) 511-85-75

azamatmoi@umail.uz

Polvanova Laylo Yuldoshovna

Shovot tumani 28-son maktab

matematika fani o'qituvchisi

Telefon: +998 (91) 425-38-07

shovot28@inbox.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada matematika darslarida yoshlarda yuksak ma'naviy ahloqiy qadriyatlarni shakllantirishda Al-Xorazmiy ilmiy merosidan foydalanish haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: «Tarix haqida kitob», «Al-jabr va al muqobala hisobi haqida kitob», «Hind hisobi haqida kitob», «Zich», «Asturlab bilan ishlash haqida», «Asturlab yasash haqida kitob», «Quyosh soati haqida kitob», «Yer surati haqida kitob».

Buyuk olim Al-Xorazmiyning ilmiy faoliyati va hayoti haqidagi ma'lumotlar juda kam. Ma'lumotlarga ko'ra, Al- Xorazmiy qalamiga mansub asarlarning soni 20tadan ortiq bo'lib, bizgacha shulardan 10 tasi yetib kelgan. «Tarix haqida kitob», «Al-jabr va al muqobala hisobi haqida kitob», «Hind hisobi haqida kitob», «Zich», «Asturlab bilan ishlash haqida», «Asturlab yasash haqida kitob», «Quyosh soati haqida kitob», «Yer surati haqida kitob» shular jumlasidandir.

Al- Xorazmiy fanning qaysi sohasida faoliyat ko'rsatmasin, uning shu fanga qo'shgan hissasi salmoqli bo'lib, u matematikaning mustaqil bo'lagi hisoblangan algebra asoschisidir. Uning sharofati bilan o'nlik sanoq sistemasi qo'llanila boshlandi.

Jahon fanida keng tarqalgan so'z «algoritm»dir. Bu so'z al- Xorazmiy so'zining lotincha transkripsiyasidir. Amerikalik olim Konrad Braunning aytishicha, «Dunyoda xorazmliklardan baxtiyorroq inson va undan mashhurroq El yo'qdir, negaki har kun dunyoning istalgan burchagida, Amerikadami, Avstraliyadami, Afrika, Osiyo, Yevropadami, barida Xorazm so'zi necha yuz marta takror tilga olinadi. Bu Al- Xorazmiy tomonidan yaratilgan «algoritm» atamasidir.

Akademik V.V.Bartoldning aytishicha, «Yer surati haqida kitob» Al- Xorazmiyning geografik asari bo'lib, u Sharqda geografiya fani rivojlanishiga asos solgan olim hisoblanadi. Uning mashhur «Zij» asari esa nafaqat Sharq, balki Yevropa astronomlarining ham qo'llanmasi bo'lgan. Bu asarning Adelard Bat tomonidan 1126 yilda lotin tiliga tarjima qilinganligi shundan dalolat beradi. Mazkur «Zich» asarida sayyoralarining harakat nazariyasi bo'lishi, nazariy astronomiya uzluksiz rivojlanishi natijasidir.

Al- Xorazmiy «Zich» asarini yaratish bilan jahon astronomiyasini yuqori cho'qqilarga ko'tardi. Bunday muvaffaqiyatga aniq asbob va uskunalarsiz erishish mumkin emas edi. Shu nuqtai nazardan Al- Xorazmiy katta ilmiy yutuqlarga erishgan bo'lib, uning 10 asaridan 3 tasi «Asturlab yasash haqida kitob», «Asturlab bilan ishlash haqida kitob», «Quyosh soati haqida kitob» o'lchov asboblariga bag'ishlangan. X asrda yashagan olim Al-Nadimning aytishicha, «Asturlab yasash haqida kitob» saqlanib qolmagan. Shuning uchun ham asturlab tuzilishi va uning o'ziga xos xususiyatlari haqida ma'lumotlar yo'q. Bu uskunaning tuzilishi haqida «Asturlab bilan ishlash haqida kitob»da ham hech qanday ma'lumot ko'zga tashlanmaydi. O'tgan asrning yigirmanchi yillarida «Asturlab bilan ishlash haqida kitob»ning qo'lyozmasi topildi. 1922 yili

I. Frank bu qo‘lyozmaning nemis tilidagi tarjimasini matbuotda e‘lon qildi. Uning rus tilidagi nashrini G.P. Matviyevskaya tayyorlagan.

Al-Beruniy «O‘tgan avlodlar haykallari» asarida astronom qanday talablarga javob berishi kerakligini yozgan edi: «Astronom – kuzatishdan olingan natijalarning aniqlik darajasi yuqori bo‘lishini kafolatlaydigan, astronomik nazariya bilan bir qatorda astronomik uskunalaridan foydalanishni biladigan tadqiqotchigina bo‘lishi mumkin. Bunday talablarga Al- Xorazmiy javob bergan, balki ularning tavsifini yozib, kuzatishlarda qatnashgan. U astronomik uskunalar bilan ishlash to‘g‘risida ko‘rsatma beribgina qolmay, astronomik kattaliklarni o‘lchash uslubiyotini ham ishlab chiqqan.

Al- Xorazmiy – ilmiy merosi boy, ilmiy faoliyati ko‘p qirrali, qomusiy olimdir. U buyuk matematik, astronom, geograf, hozirgi zamon algebrasining otasi, jahon fani va madaniyati tarixida ham eng ulug‘ mutafakkir hisoblanadi.

Al-Xorazmiy merosini o‘rganish, tariximiz va o‘zligimizni anglash, mustaqil davlatimiz poydevori bo‘lgan yoshlarda yuksak ma‘naviy, ahloqiy qadriyatlarni shakllantirish va ularning barkamol avlod bo‘lib voyaga yetishlari uchun mustahkam ma‘naviy zamin bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muhammad Ibn Muso Al-Xorazmiy, Tanlangan asarlar. Matematika, astronomiya, geografiya. «Fan», Toshkent 1983y.
2. Юшкевич А.П. История математики в средние века М. 1961й.
3. Нейгебауер О Точные науки в древности, Перевод с англ. Э.В. Гохмон / Под ред. и с предисл. А.П. Юшкевича, М. 1968й.

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 17-ҚИСМ

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 28.02.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000
